

ROZDZIAŁ 12.

Wyniki publikacyjne geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej w ewaluacji nauki 2017–2021

Przemysław Śleszyński

Streszczenie: W artykule zaprezentowano wyniki ewaluacji nauki w zakresie kryterium K1 – publikacji naukowych za okres 2017–2021 w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna na tle innych dyscyplin. Bazowano głównie na bazie ponad 305 tys. udziałów w tzw. slotach publikacyjnych, udostępnionych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Analiza odpowiedzieć zwłaszcza na trzy pytania: (1) jaka była struktura publikacyjna slotów oraz czy GSEiGP wyróżnia się w jakiś sposób na tle innych dyscyplin? (2) jakie wydawnictwa i czasopisma były preferowane? (3) czy polskie wydawnictwa geograficzne, w tym w szczególności czasopisma były atrakcyjne dla badaczy z innych dyscyplin? Prezentowane opracowanie jest pokłosem referatu autora, zaprezentowanego w listopadzie 2023 r. na posiedzeniu plenarnym Komitetu Nauk Geograficznych PAN.

Wprowadzenie

W sierpniu 2022 r. ogłoszone zostały wyniki ewaluacji działalności naukowej w Polsce za lata 2017–2021. Ocenie podlegały 283 podmioty pierwotnie w 44 dyscyplinach – głównie uczelnie wyższe i instytuty PAN. Ponieważ duże jednostki, takie jak zwłaszcza uniwersytety, na ogół posiadały wiele dyscyplin, dało to 1145 tzw.

podmiotodyscyplin. Wiele instytucji naukowych odwołało się od wyników oceny, dlatego ostateczne wyniki ewaluacji ukształtowały się wiosną 2023 r. [MEiN, 2023].

Jednym z kluczowych elementów oceny były wyniki publikacyjne, identyfikowane w postaci udziałów jednostkowych (slotów). Polegało to na tym, że – w dużym uproszczeniu, poszczególne jednostki zgłaszały dla każdego naukowca cztery sloty, będące sumą jego udziałów w najlepszych pod względem ustalonej wcześniej punktacji osiągnięć publikacyjnych. Na te osiągnięcia składały się opublikowane w latach 2017–2021: monografie i ich redakcje oraz rozdziały w monografiach, artykuły i materiały konferencyjne. W najprostszej sytuacji naukowiec zgłaszał (za pośrednictwem swojej ewaluowanej jednostki) cztery sloty będące czterema indywidualnymi osiągnięciami publikacyjnymi. W bardziej skomplikowanej sytuacji naukowiec mógł przedstawić więcej osiągnięć wieloautorских (rekordziści mieli pod tym względem powyżej 70 slotów). Nie oznacza to wcale, że były to np. cztery artykuły po 15–20 autorów, ponieważ w ewaluacji przyjęto zasadę, że do współautorstwa liczą się tylko pracownicy danej jednostki w danej dyscyplinie.

Według danych MNiSW zgłoszono ponad 1 mln udziałów w slotach (zwanych dalej w uproszczeniu slotami), z czego w ocenie ostatecznie wykorzystano 305,3 tys. Łącznie te odrębne udziały, tj. autorstwo lub współautorstwo publikacji w ok. 193 tys. różnych publikacjach wypełniły ok. 184 tys. pełnych slotów publikacyjnych.

Ostatnia ewaluacja działalności naukowej, obecna w Polsce w różnej formie od początku XXI w., zbiegła się z reformą znaną jako „Konstytucja dla nauki” lub potocznie „reforma Gowina” [MNiSW, 2019]. Jednym z jej kluczowych założeń była istotna przebudowa klasyfikacji nauk w Polsce, w wyniku której w końcu 2018 r. wyłoniono 44 dyscypliny w 8 dziedzinach. Liczba ta wzrosła w listopadzie 2022 r. do 47 w 10 dziedzinach. Geografia została rozdzielona na część społeczno-ekonomiczną (wraz z gospodarką przestrzenną), a geografia fizyczna została przyporządkowana do nauk o Ziemi i środowisku. Szczegółową historię tego opisuje T. Strykiewicz [2020]. W środowisku geografów było to przedmiotem wielu debat, niekiedy sporów (w ramach starszej i fundamentalnej dla dyscypliny dyskusji o jedności, różnorodności i tożsamości geografii zob. np. Leszczycki, 1962; Łoboda, 2004; Lisowski, 2012; Suliborski, 2016), w tym stanowisk trzech kluczowych instytucji: Komitetu Nauk Geograficznych PAN, Konferencji Kierowników Jednostek Geograficznych i Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Zanim ogłoszono wyniki ewaluacji, stało się jasne, że największy wpływ na ocenę będzie miała punktacja czasopism. Zmieniała się ona kilkakrotnie i była przedmiotem gorących dyskusji. Szczególnie kontrowersyjne stało się podnoszenie punktacji niektórym tytułom wydawniczym wskutek decyzji resortu i lobbingu płynącego z samego środowiska naukowego. W ten sposób w powszechnej opinii wyniki oceny zostały wypaczone [Nowak i Rakoczy, 2023]. Pojawiają się też głosy, że jedna z najbardziej szczegółowych i wyczerpujących ewaluacji na świecie jest bezwartościowa [Leszczyński i Kulczycki, 2023]. Niemniej, pojawiają się już pierwsze opracowania, analizujące wyniki oceny [Drogosz, 2020; Wierczyński, 2020].

Oprócz zmiany punktacji czasopism, zmieniały się inne zasady oceny, również mające niebagatelny wpływ na wyniki. Były to m.in. wspomniane przedłużenie oceny o rok z powodu pandemii COVID–19, zmiany w uwzględnianiu slotów spoza wykazu w danej dyscyplinie i inne. Mogło to być powodem błędów we wprowadzaniu danych do bazy, a nawet utraty tych danych z powodu „migracji” slotów [Sygocki i Korzeniowska, 2022].

Cele i założenia, materiał źródłowy

Na powyższym tle celem niniejszego opracowania jest dokonanie opisu i systematyzacji wyników ewaluacji w jednej z dyscyplin naukowych – geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej (GSEiGP). W szczególności celem jest przybliżenie wiedzy o wzorcach publikacyjnych, stosowanych przez ośrodki geograficzne. W świetle powszechnych zastrzeżeń do punktacji czasopism nie jest celem opracowanie rankingu ośrodków, czy też pokazanie „lepszyc” i „gorszych” wyników. Analiza ma odpowiedzieć zwłaszcza na trzy pytania:

- jaka była struktura publikacyjna slotów i publikacji, czy GSEiGP wyróżnia się na tle innych dyscyplin?
- jakie wydawnictwa i czasopisma były preferowane?
- czy polskie wydawnictwa geograficzne, w tym w szczególności czasopisma były atrakcyjne dla badaczy z innych dyscyplin?

Prezentowane opracowanie jest pokłosem referatu autora, zaprezentowanego w listopadzie 2023 r. na posiedzeniu plenarnym Komitetu Nauk Geograficznych PAN i składa się z kilku części. Po wprowadzeniu następuje omówienie materiału źródłowego, jakim jest baza slotów publikacyjnych. W kolejnej części omawia się kolejno podstawowe wyniki publikacyjne, strukturę slotów w podziale na publikatory (monografie, artykuły itd.), strukturę krajową i zagraniczną wydawnictw i czasopism, rolę wydawnictw MDPI, atrakcyjność polskich geograficznych tytułów wydawniczych. W podsumowaniu podkreśla się konieczność zmian w systemie ewaluacji i proponuje się konkretne rozwiązania, będące m.in. przedmiotem wewnętrznej dyskusji w łonie KNG PAN i zajmowanych stanowisk.

Materiał źródłowy: zakres i podstawowe dane

W czerwcu 2023 r. Komitet Nauk Geograficznych PAN wystąpił w drodze procedury udostępniania informacji publicznej do resortu nauki o przekazanie bazy slotów

dla wszystkich dyscyplin. Dane te otrzymano w postaci kilku zestawień i są one podstawą dla niniejszej analizy. Zestawienia zawierały:

- informację o unikalnych 305,3 tys. slotów publikacyjnych z przyporządkowaniem do około 10 cech różnicujących, jak dyscyplina i dziedzina, nazwa podmiotu, typ osiągnięcia (monografie, redakcje, artykuły, rozdziały, materiały konferencyjne), tytuł i rok publikacji (slotu), w tym tytuł czasopisma, tytuł (stopień naukowy) autora, płeć, kraj (wyróżniona kategoria obcokrajowców), indywidualny numer identyfikacyjny 77,4 tys. zanonimizowanych autorów, wartość udziału slotowego (0–1) i wartość punktowa tego udziału (maksymalnie 300 pkt);
- syntetyczne zestawienia według dyscyplin, unikalnych autorów i podmiotów, pozwalające wyliczać takie wskaźniki, jak np. przeciętny slot dla dyscypliny, jednostki i autora.

W przekazanym zbiorze 305,3 tys. slotów na 77,4 tys. unikalnych autorów w GSEiGP było 730 osób. Przykładowa liczebność w innych dyscyplinach była następująca: nauki o Ziemi i środowisku – 1791, architektura i urbanistyka – 844, ekonomia – 3687, historia – 1537, nauki biologiczne – 4199, nauki chemiczne – 3613, nauki medyczne – 11193, nauki socjologiczne – 1069. W tym w więcej niż jednej dyscyplinie odnotowano 5,8 tys. autorów (7,5%), z czego w GSEiGP – 171 osób (16,6%), a w NoZiŚ – 121 osób (6,8%). Obydwie dyscypliny geograficzne wybrały 53 osoby. Dyscyplina GSEiGP często współwystępowała z naukami o polityce i administracji (16), o zarządzaniu i jakości (15) i inżynierią środowiska (13 osób), a sporadycznie z naukami biologicznymi (2), o kulturze fizycznej (2), o kulturze i religii (2), socjologicznymi (1), prawnymi (1), rolnictwie i ogrodnictwie (1), inżynierii lądowej i transporcie (1).

Należy podkreślić, że indywidualna liczba autorów nie zawsze pokrywa się z liczbą ostatecznie ocenionych osób. Wynika to m.in. z późniejszych odwołań podmiotów (przekazana baza obejmowała dane z ewaluacji, ogłoszonej w sierpniu 2022 r.), zmian w zatrudnieniu i innych czynników.

Bazę slotów uzupełniono dla dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna o kraj wydawcy i wartość punktową czasopisma (2463 sloty). Wyniki są prezentowane w układzie najnowszej klasyfikacji z 2022 r. (10 dziedzin i 47 dyscyplin naukowych).

Średni slot w dyscyplinach

Średni wynik dziedzin i dyscyplin w przeliczeniu na pracownika (średnia liczba punktów) zestawiono w tab. 8. W dziedzinie nauk społecznych GSEiGP odnotowała wynik 233, co ustępowało jedynie psychologii (246), było porównywalne z ekonomią (227), a plasowało się znacznie wyżej, niż nauki socjologiczne (209), czy pedagogikę

Tabela 8. Średni wynik dziedzin i wybranych dyscyplin w ewaluacji nauki 2017–2021 w części I oceny w przeliczeniu na pracownika. Średnia nieważona z podmiotów wchodzących w skład danej dziedziny i dyscypliny, bez uwzględnienia odwołań

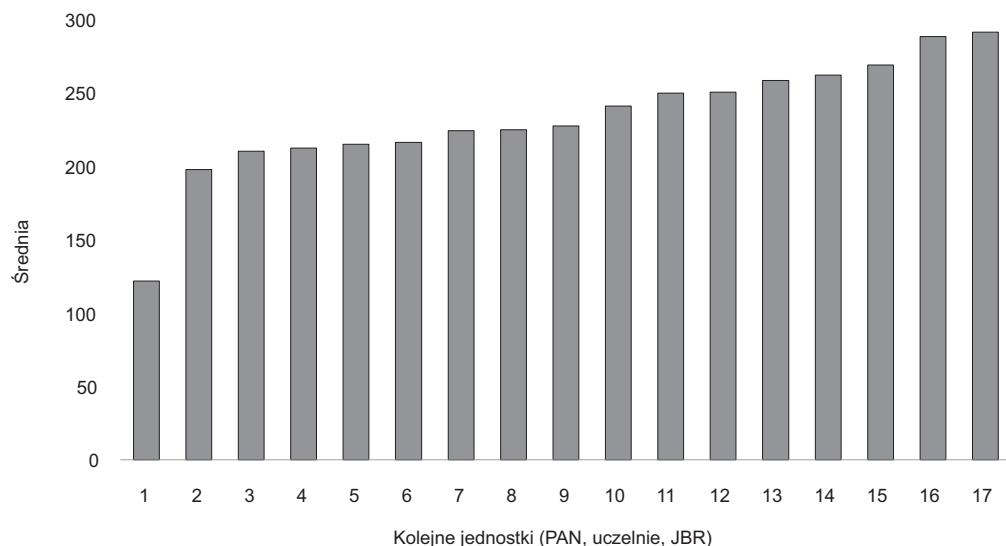
Dziedziny i wybrane dyscypliny	Liczba ewaluowanych podmiotów	Średni wynik		
		minimum	maksimum	średnia nieważona liczbą pracowników
1. Dziedzina nauk humanistycznych	159	92	349	212
• archeologia	12	206	349	282
• filozofia	24	141	286	206
• historia	30	136	254	226
• językoznawstwo	31	92	270	196
• literaturoznawstwo	26	166	241	204
• nauki o kulturze i religii	20	146	236	197
• nauki o sztuce	16	119	243	200
2. Dziedzina nauk inżyneryjno-technicznych	244	40	508	295
3. Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu	106	109	529	292
5. Dziedzina nauk rolniczych	54	193	422	313
6. Dziedzina nauk społecznych	324	23	323	214
• ekonomia i finanse	47	69	311	227
• geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna	17	122	291	233
• nauki o bezpieczeństwie	23	61	241	199
• nauki o komunikacji społecznej i mediach	16	145	257	196
• nauki o polityce i administracji	34	172	284	219
• nauki o zarządzaniu i jakości	55	23	323	215
• nauki prawne	39	152	266	215
• nauki socjologiczne	25	147	266	209
• pedagogika	41	90	275	186
• prawo kanoniczne	3	179	216	199
• psychologia	24	135	310	246
7. Dziedzina nauk ścisłych	185	66	513	319
• astronomia	8	312	439	365
• informatyka	11	154	513	338
• matematyka	28	124	341	234
• nauki biologiczne	43	66	412	323
• nauki chemiczne	35	306	435	379
• nauki fizyczne	33	236	411	337
• nauki o Ziemi i środowisku	27	97	394	277
8. Dziedzina nauk teologicznych	12	203	250	227
9. Dziedzina nauk weterynaryjnych	8	232	348	290
10. Dziedzina sztuki	53	227	388	297
Ogółem	1145	23	529	264

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r. o udostępnienie informacji publicznej.

(186). Trzeba też odnotować, że były to wyniki znacznie niższe, niż w przypadku większości pozostałych dziedzin, poza humanistyką. Należy tu oczywiście pamiętać o różnych wzorcach publikacyjnych w różnych naukach [Błocki i Życzkowski, 2013], niemniej w obrębie dziedziny humanistycznej, a zwłaszcza społecznej, porównania geografii są uprawnione.

Rozkład wyników dla wszystkich 17 ewaluowanych podmiotów wchodzących w skład dyscypliny GSEiGP przedstawiono na wykresie (ryc. 2). Pominęto ich nazwy, gdyż jak założono na wstępie, niniejsze opracowanie nie ma na celu konstrukcji rankingu jednostek, ale rozpoznanie regularności rozkładów wyników. Jeśli pominąć jednostkę, która uzyskała najniższy wynik, to pozostałe mieszczą się w przedziale 198–291, a więc najwyższej oceniona jednostka uzyskała średnio o połowę więcej punktów. Ponadto wyniki dwóch dość wyraźnie odstających *in plus* jednostek są o około 10% wyższe, niż trzecia z kolei, podczas gdy dalsze miejsca (4, 5, 6 itd.) różnią się od siebie na ogół o 1–3%.

Na powyższej podstawie można też pośrednio wnioskować o średnim tzw. slotie przypadającym na pracownika. Ta pośredniość wynika z faktu, że chociaż okres oceny obejmował 5 lat, to pod uwagę brano trzy najlepsze sloty ze zgłoszonych maksymalnie czterech na podstawie specjalnego algorytmu, opracowanego przez MEiN. Algorytm ten był przedmiotem kontrowersji, m.in. z powodu skomplikowanej zasady działania, nie uwzględniania tzw. slotów resztkowych i in. [PAN naukowiec, 2022]. Ponadto w poszczególnych dyscyplinach występowały różnice w liczbie slotów przypadających

Ryc. 2. Rozkład wyników 17 podmiotów (PAN, uczelnie, JBR) w ewaluacji nauki 2017–2021 w części I oceny w przeliczeniu na pracownika. Średnia nieważona z podmiotów wchodzących w skład danej dziedziny i dyscypliny, bez uwzględnienia odwołań

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r.o udostępnienie informacji publicznej.

na osobę, związane np. z różnym okresem zatrudnienia. W każdym razie, w dyscyplinie GSEiGP średni slot osiągnął wartość 81, a dla porównania w ekonomii i finansach – 74, w psychologii – 88, w astronomii – 126, a w naukach o Ziemi i środowisku – 96.

Tabela 9. Średni slot dziedzinach i dyscyplinach według stopnia i tytułu naukowego

Dziedziny i wybrane dyscypliny	Stopień lub tytuł naukowy			
	mgr i niżej	dr	dr hab.	prof. dr hab.
1. Dziedzina nauk humanistycznych	70,9	71,2	71,4	76,4
• archeologia	89,8	98,3	97,7	88,9
• filozofia	91,7	80,3	70,5	80,8
• historia	78,9	77,8	73,8	79,8
• językoznawstwo	59,7	64,5	68,4	70,9
• literaturoznawstwo	60,0	65,9	70,0	76,3
• nauki o kulturze i religii	75,5	69,3	69,4	69,8
• nauki o sztuce	73,8	73,3	70,7	71,1
2. Dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych	79,4	83,7	93,0	94,7
3. Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu	86,1	83,6	95,5	104,6
5. Dziedzina nauk rolniczych	95,3	91,9	96,8	94,8
6. Dziedzina nauk społecznych	66,2	72,7	76,1	74,0
• ekonomia i finanse	65,9	72,0	76,6	67,5
• geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna	77,3	82,8	83,6	87,1
• nauki o bezpieczeństwie	54,2	72,2	73,8	68,4
• nauki o komunikacji społecznej i mediach	60,7	65,0	66,6	76,6
• nauki o polityce i administracji	66,8	72,5	76,8	74,7
• nauki o zarządzaniu i jakości	65,5	73,4	79,3	79,1
• nauki prawne	73,3	75,6	75,9	72,0
• nauki socjologiczne	63,4	73,5	72,0	70,2
• pedagogika	49,2	61,2	66,9	69,3
• prawo kanoniczne	14,0	71,9	67,0	64,4
• psychologia	76,6	82,4	88,3	90,4
7. Dziedzina nauk ścisłych	107,1	107,2	103,5	109,0
• astronomia	111,7	132,0	123,8	116,0
• informatyka	117,8	121,0	124,7	122,8
• matematyka	85,9	83,8	82,9	89,0
• nauki biologiczne	115,9	109,8	102,6	106,1
• nauki chemiczne	115,6	113,1	110,1	115,7
• nauki fizyczne	106,7	113,1	109,1	117,4
• nauki o Ziemi i środowisku	84,9	90,2	93,6	98,3
8. Dziedzina nauk teologicznych	126,2	79,8	70,8	80,7
9. Dziedzina nauk weterynaryjnych	90,0	85,1	91,8	96,9
Ogółem	83,3	84,3	87,7	94,3

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r. o udostępnienie informacji publicznej.

Są to więc wyniki zasadniczo porównywalne z wynikiem sumarycznym, przedstawionym w tab. 8 i na ryc. 2.

Zbadano też, czy istnieje związek między stopniem i tytułem naukowym, a osiągniętym wynikiem publikacyjnym (tab. 9). W dyscyplinie GSEiGP średnioroczny slot był następujący: mgr i niżej – 77,3 pkt, dr – 82,8 pkt, dr hab. – 83,6 pkt, prof. dr hab. – 87,1. Widać więc, że dwa średnie stopnie (dr, dr hab.) różnicowały wynik w małym stopniu. Warto jednak zwrócić uwagę, że w innych dyscyplinach występowały mniejsze i większe, a nawet zaskakujące różnice. Na przykład w naukach socjologicznych najwyższy wynik miały osoby ze stopniem doktora, w ekonomii i finansach – wynik profesorów tytularnych był niemal tak słaby, jak w przypadku magistrów, a w naukach chemicznych i fizycznych magistrzy albo mieli najwyższe sloty, albo porównywalne z profesorami. Niewątpliwie, w części da się to wyjaśnić specyfiką prowadzonych badań, np. laboratoryjnych, w dużych zespołach badawczych itd., niemniej związek doświadczenia badawczego oraz posiadanych stopni i tytułów naukowych z wynikami publikacyjnymi w świetle ewaluacji 2017–2021 nie wydaje się oczywisty.

Struktura slotów w podziale na typ publikacji, język i miejsce wydania

Otrzymane dane umożliwiają analizę struktury publikacji, branych pod uwagę w ocenie pod względem charakteru publikacji: monografii, redakcji monografii, rozdziału w monografii, artykułu i materiału konferencyjnego. Generalnie, sprawdziła się przewidywana prawidłowość, że większy udział monografii powinien cechować nauki humanistyczne i społeczne. W tych dziedzinach faktycznie udział monografii był najwyższy, ale niezbyt wysoki (na poziomie około 19%), a już szczególnie niski, jeśli chodzi o redakcję monografii (2–4%, przy czym w pozostałych dziedzinach było to w „śladowych” granicach 0,02–0,7%). Tak więc nie do końca sprawdziło się przewidywanie, że podstawowym lub typowym miejscem publikowania wyników badań w tych dwóch dziedzinach jest klasycznie rozumiana monografia.

Jeśli chodzi o geografę społeczno-ekonomiczną, to wyniki dla wszystkich 17 ocenianych jednostek przedstawiono w tab. 10. Spośród 2463 slotów aż 1842 (blisko 3/4) przypadło na artykuły, a pozostała część głównie na monografie. Jedynie na Uniwersytecie Szczecińskim udział materiałów konferencyjnych osiągnął aż 25,6%, w trzech kolejnych jednostkach było to ponad 10% (UMK w Toruniu, UP w Krakowie i UWM w Olsztynie), a na UJK w Kielcach 9,1%. Najwięcej rozdziałów zgłoszono na Uniwersytecie Warszawskim (6,9%), a najwięcej redakcji monografii – w krakowskim IRMiR (8,5%). Stosunkowo wysokie udziały monografii odnotowano w IGiPZ PAN i IRMiR (nieco powyżej 32%), a ponadto na UJ (28,5%). Generalnie dane pokazują, że „stare”

jednostki geograficzne, tj. funkcjonujące najdłużej, mają dość wyraźnie wyższy udział monografii. Z kolei jednostki najmłodsze i będące poza głównym nurtem geograficznym, tj. powstałe w ramach gospodarki przestrzennej, cechuje powiązanie osiągnięć publikacyjnych z materiałami konferencyjnymi. To ostatnie jest być może związane z inżynieryjno-technicznym charakterem dyscypliny w tych ośrodkach (np. geodezja).

Tabela 10. Struktura slotów w ewaluacji nauki 2017–2021 w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna według 17 ocenianych jednostek w podziale na typy osiągnięć publikacyjnych

Jednostka	Liczba zgłoszonych slotów	Typ osiągnięcia publikacyjnego				
		artykuł	monografia	rozdział w monografii	materiał konferencyjny	redakcja monografii
		struktura w %				
Instytut Geografii i PZ PAN	109	61,5	32,1	3,7	0,9	1,8
Instytut Rozwoju Miast i Regionów	59	59,3	32,2	–	–	8,5
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	96	74,0	18,8	3,1	3,1	1,0
Uniwersytet Gdański	148	81,1	14,2	2,0	2,0	0,7
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	251	74,5	23,9	1,6	–	–
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	123	70,7	28,5	0,8	–	–
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	44	65,9	18,2	4,5	9,1	2,3
Uniwersytet Łódzki	331	84,0	12,1	0,9	0,3	2,7
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	122	82,8	13,9	3,3	–	–
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	76	68,4	21,1	–	10,5	–
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	205	70,2	15,1	–	14,6	–
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	52	78,8	17,3	–	3,8	–
Uniwersytet Szczeciński	211	53,6	20,4	0,5	25,6	–
Uniwersytet Śląski w Katowicach	86	90,7	8,1	–	1,2	–
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	216	75,5	6,0	–	18,5	–
Uniwersytet Warszawski	217	78,3	13,4	6,9	–	1,4
Uniwersytet Wrocławski	117	90,6	6,8	1,7	0,9	–
Ogółem	2463	74,8	16,6	1,7	6,0	0,9

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r. o udostępnienie informacji publicznej.

Strukturę slotów w podziale na język i miejsce wydania zestawiono w tab. 11. Generalnie, w nieco ponad połowie przypadków (50,7%) osiągnięcia publikacyjne wydano w Polsce, przy czym język polski dotyczył prawie 1/3 przypadków (31,7%). Pozostałe osiągnięcia publikowano niemal wyłącznie w języku angielskim, a zaledwie trzy sloty – w innych językach (dwa po słowacku, jeden po rosyjsku). Nie oznacza to oczywiście, że polscy geografowie nie publikowali więcej w tych, czy innych

językach, niemniej udział choćby krajów ościennych jest zastanawiający, nawet jeśli tamtejsze wydawnictwa nie były wysoko punktowane.

Wyjątkowo wysoki udział języka polskiego dotyczył IRMiR, co nie dziwi, z uwagi na aplikacyjną działalność tej jednostki. Ojczysty język najmniej obecny był na UWM w Olsztynie (zaledwie 8,3%), co może nieco dziwić z uwagi na inżynieryjno-techniczny i aplikacyjny charakter gospodarki przestrzennej w tym ośrodku. Globalne zachodnie czasopisma, przede wszystkim z tzw. akademickiej „wielkiej piątki” (Elsevier, Sage, Springer Nature, Taylor&Francis, Wiley) osiągnęły średnio 20,5% slotów, w tym powyżej 30% na UJ w Krakowie, UP we Wrocławiu, UWM w Olsztynie i na UW. Blisko tej granicy zbliżyły się jeszcze IGiPZ PAN i UAM (powyżej 28%). W pozostałych ośrodkach udział największych zachodnich wydawnictw był wyraźnie niższy i na ogół nie przekraczał 20%, a w kilku przypadkach (IRMiR, UE w Krakowie, USz) spadał wyraźnie poniżej 10%.

Udział innych wydawnictw zachodnich (rozumianych jako miejsce wydania położone w jednym z krajów Unii Europejskiej bądź w innych krajach OECD) wyniósł zaledwie niecałe 5% i był wyraźnie wyższy jedynie na Uniwersytecie Szczecińskim (17,1). Wydawnictwa z innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej (poza Austrią) stanowiły tylko 2,4%. Stosunkowo wysoki był udział MDPI (14,9%), najwyższy na UP we Wrocławiu (34,6%), następnie na UŚ w Sosnowcu (31,4%) i UWM w Olsztynie (30,1%). Najmniejszy udział tego wydawnictwa wystąpił w IRMiR (3,4%) oraz w IGiPZ PAN (6,4%) oraz na poznańskim UAM (6,8%).

Dodatkowe analizy pokazują, że najczęściej występujący wydawcy, to MDPI (357 slotów, a więc 14,5%), Elsevier (206), Taylor&Francis wraz z „wchłoniętym” Routledge (114) i de Gruyter (85). Łącznie ci wydawcy koncentrowali prawie 1/3 liczby slotów. Oczywiście, nie oznacza to ani faktycznej struktury wszystkich publikacji polskich naukowców, ani liczby publikacji z uwagi na wieloautorstwo, charakterystyczne zwłaszcza w publikacjach w języku angielskim. Jeśli chodzi o kraje publikacji, to poza Polską i wydawnictwami globalnymi, najczęściej publikowano u wydawców greckich (45), austriackich (16), amerykańskich i brytyjskich (po 15) oraz czeskich (14) i węgierskich (13).

Najczęściej wybierane tytuły

Wśród wszystkich ponad 305 tys. slotów dla wszystkich dziedzin i dyscyplin naukowych zidentyfikowano łącznie 13,7 tys. różnych tytułów czasopism, w tym 9,7 tys. z listy MEiN. Jest to jednak zawyżony szacunek, bowiem w kilku procentach slotów istnieją różne nazwy tego samego czasopisma. Z tego 19 czasopism z liczbą powyżej 1000 slotów koncentrowało 20,1% wszystkich slotów. Najbardziej popularne to Materials (7389), International Journal of Molecular Sciences (6850), Energies (6157),

Tabela 11. Struktura slotów w ewaluacji nauki 2017–2021 w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna według 17 ocenianych jednostek oraz języka i miejsca wydania

Jednostka	Język i miejsce wydania							
	polski	angielski						inny
	Polska	Polska	Europa Środkowa	duże globalne wydawnictwa zachodnie	inne wydawnictwa zachodnie	MDPI	inne	
	struktura w %							
Instytut Geografii i PZ PAN	35,8	22,0	0,9	28,4	5,5	6,4	0,9	–
Instytut Rozwoju Miast i Regionów	83,1	5,1	–	5,1	3,4	3,4	–	–
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	43,8	22,9	2,1	7,3	5,2	14,6	3,1	1,0
Uniwersytet Gdański	29,1	18,9	2,7	18,2	6,1	21,6	2,7	–
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	37,1	21,1	2,0	28,3	4,8	6,8	–	–
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	30,9	8,9	5,7	30,1	7,3	17,1	–	–
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	50,0	15,9	2,3	13,6	–	9,1	9,1	–
Uniwersytet Łódzki	42,3	22,4	3,3	15,7	1,8	13,9	0,3	–
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	28,7	40,2	2,5	17,2	–	11,5	–	–
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	21,1	18,4	7,9	18,4	6,6	17,1	10,5	–
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	35,6	15,1	3,9	12,7	4,9	10,2	15,6	0,5
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	28,8	1,9	–	30,8	–	34,6	3,8	–
Uniwersytet Szczeciński	23,2	20,9	0,5	1,9	17,1	10,4	26,1	–
Uniwersytet Śląski w Katowicach	25,6	19,8	–	20,9	–	31,4	1,2	1,2
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	8,3	3,7	1,9	34,3	3,2	30,1	18,5	–
Uniwersytet Warszawski	21,2	19,8	1,4	35,5	6,0	15,7	0,5	–
Uniwersytet Wrocławski	35,9	31,6	3,4	17,9	0,9	9,4	0,9	–
Ogółem	31,7	18,9	2,4	20,5	4,9	14,9	6,2	0,1

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r. o udostępnienie informacji publicznej.

Scientific Reports (4265), Molecules (4104), Journal of Clinical Medicine (3634) oraz International Journal of Environmental Research and Public Health (3414). Na siedem z nich aż sześć to wydawnictwa MDPI. Ponadto kolejne 12 tytułów gromadziło po około 1–2 tys. slotów, spośród nich osiem to wydawnictwa MDPI. Oznacza to, że średnio w całej polskiej nauce niebawem sukces odniosło wydawnictwo MDPI. Jest już na ten temat olbrzymia ilość wypowiedzi, raczej w nieprzychylnym tonie. Zwraca się uwagę m.in. na wysokie koszty publikacji. Oczywiście, udział MDPI był różny w różnych dyscyplinach: niemal zerowy w naukach humanistycznych, a sięgający nawet 50% w naukach farmaceutycznych oraz technologii żywności i żywienia.

Na tym tle wyniki dla najpopularniejszych czasopism w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej zestawiono w tab. 12. Generalnie, zidentyfikowano 383 tytuły czasopism. Odnotowano w nich 1825 slotów, które dotyczyły 1406 tytułów (ta liczba jest również nieco zawyżona z uwagi na różne zapisy tej samej pracy). Z tego 18 czasopism z liczbą powyżej 20 slotów koncentrowało aż 46,2% wszystkich slotów.

Na pierwszym miejscu w wyraźną przewagę uplasowało się czasopismo Sustainability (143 sloty), następnie Land Use Policy (71), Energies (65), Geographia Polonica (59), Bulletin of Geography. Socio-economic Series, Remote Sensing i Miscellanea Geographica (po 51). A zatem, na tle całej polskiej nauki, w GSEiGP najczęściej wybierane tytuły były bardziej zróżnicowane i nie wystąpiła dominacja MDPI. Na 35 tytułów, w których odnotowano co najmniej 10 slotów, znalazło się tam zaledwie 5 tych czasopism. W szczególności pozytywną uwagę należy zwrócić na duży udział polskich periodyków. Są to w zasadzie te same tytuły, które są najbardziej popularne i znaczące od dłuższego czasu [Śleszyński, 2009].

Atrakcyjność polskich geograficznych tytułów wydawniczych

Baza danych publikacyjnych daje możliwość sprawdzenia, czy wydawnictwa typowo geograficzne są atrakcyjne dla nie-geografów (a przynajmniej osoby, deklarujące się w innych dyscyplinach). Zestawienie takie dla 31 tytułów pokazuje tab. 13. Łącznie zidentyfikowano 887 slotów. Ponieważ wszystkich slotów w czasopismach było 268,2 tys., daje to około 0,3%. Oddziaływanie zewnętrzne czasopism geograficznych uznać trzeba zatem za niewielkie, nawet jeśli w pokrewnych dyscyplinach jest ono kilkukrotnie większe.

Jednak tak się nie dzieje. Jeśli odrzucić nauki o Ziemi i środowisku, w których zlokalizowana jest geografia fizyczna (łącznie 217 slotów, 3,4% w dyscyplinie), średnio około 25% slotów z czasopism geograficznych było przypisanych do innych

Tabela 12. Czasopisma, w których opublikowano najwięcej slotów w ewaluacji nauki w dyscyplinie GSEiGP w latach 2017–2021 (uwaga: nie dotyczy to wszystkich zgłoszonych osiągnięć, ale wziętych pod uwagę przez MEiN / OPI w ocenie)

Tytuł	Wydawca	Liczba slotów
Sustainability	MDPI	143
Land Use Policy	Elsevier	71
Energies	MDPI	65
Geographia Polonica	IGiPZ PAN	59
Bulletin of Geography. Socio-economic Series	UMK	51
Remote Sensing	MDPI	51
Miscellanea Geographica	de Gruyter	51
European Research Studies Journal	stow. międz.	45
Cities	Elsevier	42
Quaestiones Geographicae	UAM	41
Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna	UAM	35
Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG	UP/PTG	33
International Journal of Environmental Research and Public Health	MDPI	33
Scientific Journal of University of Szczecin „Service Management”	Uniwersytet Szczeciński	30
European Planning Studies	Taylor&Francis	27
Urban Development Issues	IRMiR	26
Land	MDPI	26
Przegląd Geograficzny	IGiPZ PAN	24
European Spatial Research and Policy	UŁ	23
Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG	PTG	20
Barometr Regionalny	Akademia Zamojska	17
Studia Regionalne i Lokalne	UW	17
Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Turystyki	Uniwersytet Szczeciński	17
Prace i Studia Geograficzne	UW	16
Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu	UE we Wrocławiu	14
Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft	Austrian Geographical Society	14
Czasopismo Geograficzne	PTG	13
Studia Miejskie	Uniwersytet Opolski	13
Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN	KPZK PAN	12
Przemysł Chemiczny	SIGMA-NOT	11
Open Geosciences	de Gruyter	11
Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica	Uniwersytet Łódzki	10
Ecosystem Services	Elsevier	10
Urban Forestry & Urban Greening	Elsevier	10
Ekonomia i Środowisko	PSEŚiZN	10

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r. o udostępnienie informacji publicznej.

Tabela 13. Struktura slotów w geograficznych tytułach czasopism w ewaluacji nauki 2017–2021

Tytuł	Sloty				
	Razem	GSEiGP	NoZiŚ	inne dyscypliny	
	liczba				%
Acta Geographica Lodziensia	31	7	20	4	12,9
Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica	9	6	–	3	33,3
Biuletyn Uniejowski	2	–	–	2	100,0
Bulletin of Geography. Physical Geography Series	14	–	13	1	7,1
Bulletin of Geography. Socio-economic Series	80	51	4	25	31,3
Czasopismo Geograficzne	17	13	–	4	23,5
Environmental & Socio-Economic Studies	12	8	1	3	25,0
Europa XXI	15	7	–	8	53,3
European Spatial Research and Policy	28	23	–	5	17,9
Geographia Polonica	100	59	30	11	11,0
Geography and Tourism	10	–	5	5	50,0
Journal of Geography, Politics and Society	7	3	1	3	42,9
Konwersatorium Wiedzy o Mieście	5	2	1	2	40,0
Landform Analysis	5	–	5	–	–
Limnological Review	30	2	25	3	10,0
Miscellanea Geographica	85	51	13	21	24,7
Polish Cartographical Review	13	6	3	4	30,8
Polish Polar Research	31	–	22	9	29,0
Prace Geograficzne	22	7	11	4	18,2
Prace i Studia Geograficzne	41	16	10	15	36,6
Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG	28	20	–	8	28,6
Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG	68	33	1	34	50,0
Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego	11	6	2	3	27,3
Problemy Ekologii Krajobrazu	4	–	2	2	50,0
Przegląd Geograficzny	51	24	21	6	11,8
Quaestiones Geographicae	66	41	21	4	6,1
Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna	56	35	5	16	28,6
Słupskie Prace Geograficzne	1	1	–	–	–
Space-Society-Economy	9	6	–	3	33,3
Studia Miejskie	34	13	1	20	58,8
Studia z Geografii Politycznej i Historycznej	2	2	–	–	–
Ogółem	887	442	217	228	25,7

Źródło: dane MEiN, przekazane dla KNG PAN na podstawie wniosku z czerwca 2023 r. o udostępnienie informacji publicznej.

dyscyplin. Była to przede wszystkim ekonomia i finanse (79 i 0,9% wszystkich slotów w tej dyscyplinie), architektura i urbanistyka (26, 1,3%), nauki o zarządzaniu i jakości (25, 0,3%) oraz inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka (17, 0,1%). Słabiej związane były m.in. nauki biologiczne (12, 0,1%) i socjologiczne (11, 0,5%), których przedstawiciele tradycyjnie współpracują z geografami.

Jeśli chodzi o poszczególne tytuły, najwięcej slotów poza dyscypliną GSEiGP oraz NoZiŚ wystąpiło w Pracach Komisji Geografii Przemysłu PTG (34), Bulletin of Geography. Socio-economic Series (25), Miscellanea Geographica (21), Studia Miejskie (20). Razem było to 228 slotów.

Wnioski

Na początku trzeba zaznaczyć, że ewaluacja nauki wskutek licznych i kontrowersyjnych zmian w punktacji, głównie czasopism, w zdecydowanie przeważającej części środowiska naukowego jest oceniana jako niemiarodajna [Nowak i Rakoczy, 2021]. W chwili pisania tego tekstu (grudzień 2023 r.) jest raczej przesądzone, że system oceny zostanie zmieniony. Niemniej przedstawione wyniki analiz pokazują stosunkowo wiele, jeśli chodzi o wzorce publikacyjne i rolę dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna w szerszym kontekście.

Po pierwsze, przyjęte w 2019 r. zasady ewaluacji doprowadziły do pogłębienia znanego już wcześniej zjawiska tzw. punktozy [Zabel i in., 2014, Kulczycki, 2017], także w geografii (Rykiel 2014, Parysek 2021). Jednym ze skutków było na ogół pogorszenie postrzegania polskich czasopism, a nawet „kolonizacji” dyscypliny GSEiGP przez czasopisma zachodnie, w tym uznawane przez część środowiska za tzw. „drapieżne”. Ten zarzut dotyczy pomniejszania znaczenia badań ważnych z punktu widzenia nie tylko kultury narodowej, ale także, co szczególnie istotne, studiów prowadzonych w zakresie rozwoju regionalnego i lokalnego. Trudno oczekiwać, że eksperci i decydenci będą masowo korzystać z dorobku opublikowanego za granicą, zwłaszcza że znaczna część publikacji jest osiągalna poza systemem Open Access. Przy tym wspomniana „kolonizacja” to część szerszego i globalnego procesu, określana jako „dominacja” lub nawet „hegemonia” świata anglosaskiego w geografii.

Niewątpliwie, przeorientowanie wysiłków publikacyjnych na język angielski przyczynić się mogło do większego umiędzynarodowienia polskich badań geograficznych. Argument ten jednak można byłoby prawdopodobnie podważyć analizą cytowań. Wyrywkowe analizy pokazują, że cytowania artykułów w czasopismach, które znalazły się w tzw. slotach, jeśli dotyczą Polski i mają pierwszych polskich autorów są na ogół słabo cytowane, a jeśli już – to przez autorów polskich. Tak więc pogoń za jak najwyższą punktacją przesłoniła główny strategiczny cel nauki, jakim powinno być wnoszenie oryginalnego wkładu w dorobek koncepcyjno-teoretyczny i metodologiczny nauki, nie tylko światowej, ale ważnej z polskiego punktu widzenia. W badaniach G. Rackiego [2003] i A. Bajerskiego [2008] wykazywane jest generalnie słabe oddziaływanie geografii w tym zakresie i wniosek ten pozostaje aktualny.

W powyższym kontekście przyjęte zasady ewaluacji nauki przyczyniły się do odpływu autorów z czasopism polskich do zagranicznych. W pracy pod redakcją

E. Bluszcz [2023, s. 26–28] stwierdza się, że „większość czasopism afiliowanych przy polskich instytucjach <<straciła>> swoich najlepszych autorów (i ich publikacje), a przez to szansę na zwiększenie siły oddziaływania i rozwój międzynarodowy”. Zjawisko to było z pewnością powszechne w GSEiGP. Wystąpił tu oczywisty paradoks – szefowie jednostek geograficznych z jednej strony utrzymywali „swoje” tytuły, a z drugiej strony zachęcali pracowników do pisania za granicą, aby w ten sposób zdobyć jak najwyższe punkty dla zarządzanych instytucji.

Wskutek zmian w systemie oceny nastąpił wzrost międzynarodowej współpracy publikacyjnej. Wymagałoby to bardziej szczegółowej analizy pokazującej zwłaszcza, czy w zespołach autorskich badacze z Polski są wiodący, czy zajmują drugorzędne miejsca. Można też wysnuć wniosek, że o ile w GSEiGP badania z autorami z tzw. Zachodu są częstsze, to chyba spadła współpraca z otoczeniem transgranicznym. W bazie slotów pozyskanej z MEiN odnotowano zaledwie trzy artykuły Polaków w narodowych językach krajów sąsiadujących.

Pozytywnym skutkiem, czy raczej wynikiem oceny, jest ustalenie pozycji nowej dyscypliny GSEiGP na tle innych nauk społecznych. Startując z gorszej pozycji (GSEiGP wśród innych dyscyplin miała zdecydowanie najmniej wysokopunktowanych tytułów, redagowanych w Polsce przez geografów) zajęła ona najwyższe po psychologii miejsce. Powinno to uciąć pojawiające się niekiedy opinie o peryferyjnej, drugorzędnej czy marginalnej roli geografii człowieka w naukach społecznych. Nawet jeśli geografia społeczno-ekonomiczna garściami czerpie z dorobku innych nauk, to geografom nie można odmówić skuteczności publikowania wyników swoich badań.

W sumie jednak wprowadzony system oceny, w tym punktacji wydawnictw i czasopism przyniósł więcej strat niż korzyści. Co zatem naprawić w przyszłości? Przede wszystkim racjonalnie wyważyć kwestie umiędzynarodowienia i dbałości o krajowy rynek wydawniczy. Gdy kształtowały się szczegółowe zasady i kryteria oceny, środowisko geografów parokrotnie interweniowało w sprawie poprawy swojej „pozycji startowej” i przygotowało kilka stanowisk. Jako że autor tego tekstu inicjował i aktywnie włączał się w te działania, warto przytoczyć kilka dokumentów i zawartych w nich wniosków, gdyż są one aktualne i mogą przydać się w przyszłości w naprawie ewaluacji nauki.

W stanowisku Komitetu Nauk Geograficznych PAN [KNG PAN, 2019] wyrażono „stanowczą dezaprobatę wobec przypisanej punktacji dla czasopism polskich i zagranicznych w dwóch dyscyplinach: nauki o Ziemi i środowisku (NoZiŚ), geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna (GSEiGP)”. Krytykowano, że „w ocenie czasopism, w tym zwłaszcza w jej ostatnim etapie, zabrakło należytej transparentności zasad punktacji i jej przeprowadzenia. Nie wiadomo, jakimi przesłankami merytorycznymi kierowali się specjaliści Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Zespoły doradcze ds. punktacji oraz Komitet Ewaluacji Nauki, ustalając w kolejnych etapach listę czasopism przypisanych do danej dyscypliny. W rezultacie, na liście z wysoką punktacją (140 i 200 punktów) znalazło się wiele tytułów niegeograficznych. W ten sposób wystąpiło sztuczne zawyżenie zbioru z czasopismami o wysokich

wskaźnikach Impact Factor, które umniejszyły czasopismom geograficznym wysokie miejsca w wykazie i tym samym możliwość publikowania polskim autorom w wysokopunktowanych periodykach” oraz że „polskie czasopisma w dyscyplinach No-ZiŚ i GSEiGP są szczególnie niedowartościowane. Tylko jedno czasopismo zostało ocenione na 70 pkt. Na liście za 20 pkt są tytuły, które znajdują się w bazach Web of Science oraz Scopus i które są od dawna wiodące w Polsce, w tym niektóre wydawane są od około 100 lat”. W konsekwencji „usankcjonowanie opublikowanego wykazu jako ostatecznego spowoduje deprecjację krajowych i międzynarodowych czasopism ze wspomnianych dwóch dyscyplin (szczególnie tych wydawanych w Polsce) oraz wpłynie negatywnie na dalszy rozwój tych dyscyplin na gruncie nauki polskiej, jak i światowej. Zaniżona punktacja czasopism geograficznych spowoduje ucieczkę polskich autorów do czasopism o wyższej punktacji z innych dyscyplin, niezwiązanych z naukami geograficznymi”.

Z kolei w stanowisku PTG [2019] czytamy:

„1. Idea oceny jakości wydawnictw i czasopism na podstawie wskaźników bibliometrycznych wpisuje się w globalny, neoliberalno-ekonomiczny trend w nauce, niosący za sobą poważne, także negatywne skutki dla rozwoju dyscyplin naukowych, zwłaszcza w naukach społecznych i humanistycznych. Rozumiejąc konieczność oparcia klasyfikacji środków (kanałów) publikacji w Polsce na tego typu założeniach, zwracamy uwagę, że łatwo jest popełnić błędy, wypaczając sens całej oceny parametrycznej, ale także przyjmując rozwiązania, mogące prowadzić do poważnych nadużyć. Dlatego też proponowane przez MNiSW w ostatnim roku listy wydawnictw i czasopism powinny być poddane gruntownej naprawie, uwzględniającej specyfikę dziedzin i dyscyplin naukowych, w tym różne wzory cytowań, lokalizm i regionalizm podejmowanych badań — ważny m.in. dla kultury i dziedzictwa narodowego, znaczenie prac badawczych dla rozwoju kraju i regionów, wreszcie interes naukowy i narodowy polskich czasopism.

2. Lista wydawnictw z dnia 22 lutego br. powinna być gruntownie zrekonstruowana, przede wszystkim poprzez wprowadzenie większej liczby poziomów i tym samym większe zróżnicowanie punktacji. Dotyczy to zwłaszcza wydawnictw polskich, gdyż w Poziomie 1 znalazły się zarówno uznane ogólnopolskie wydawnictwa, jak też wydawnictwa lokalne. Równocześnie zadziwiający jest fakt, że wiele uznanych wydawnictw międzynarodowych, m.in. Springer, Elsevier, Peter Lang i in. nie znalazło się w Poziomie 2. Prawdopodobnie optymalny byłby podział na 3 lub 4 poziomy, różnicowany zarówno prestiżem, zasięgiem dyscyplinarnym (np. liczbą reprezentowanych/ wydawanych dyscyplin naukowych), zasięgiem geograficznym, czy roczną liczbą tytułów prac o charakterze naukowym.

3. Podobnie wyrażnie zmienione powinny być listy czasopism, na których zwłaszcza w dyscyplinach <<geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna>> oraz <<nauki o Ziemi i środowisku>> doszło do poważnych niekonsekwencji, budzących uzasadniony sprzeciw środowiska i redakcji czasopism. Tylko jedno wydawane w Polsce czasopismo międzynarodowe uzyskało 70 pkt, kilka 40 pkt, a pozostałe otrzymały zaledwie 20 pkt. Stawia to w bardzo niekorzystnej sytuacji polskie wydawnictwa, stojące na przegranej

pozycji z konkurencją zagraniczną (zwłaszcza anglosaską), mającą do dyspozycji olbrzymie środki finansowe na rozwój, jak też związane z tym nieporównywalnie większy zasięg i cytowalność.

4. Na liście czasopism w dyscyplinach geograficznych znalazło się bardzo mało polskich tytułów, tj. zaledwie około 10 spośród ponad 50 (według kryterium siedziby wydawcy, będącej jednostką uczelnianą, PAN lub PTG). Wiele uznanych i długo istniejących na rynku czasopism otrzyma zatem zaledwie 5 pkt, co czyni te czasopisma praktycznie skazanymi na zamknięcie lub wegetację. Dotyczy to m.in. takich tytułów, jak *Studia Obszarów Wiejskich*, *Fotointerpretacja w Geografii*, *Landform Analysis*, czy *Studia Geomorphologica Carpatho-Balcanica*.

5. Zdumienie i sprzeciw budzi fakt, że niemal wszystkie polskie czasopisma geograficzne, obecne w bazach Scopus, Web of Science i ERIH PLUS (oraz które poczyniły w ostatnich latach olbrzymi wysiłek, aby znaleźć się w tych bazach), otrzymały zaledwie 20 lub co najwyżej 40 pkt. Konieczne jest wyraźne podniesienie ich punktacji. Zwracamy jednocześnie uwagę, że wiele z tych czasopism otrzymało wsparcie finansowe ze środków budżetowych na naukę, a obecna punktacja poddaje pod wątpliwość sensowność ich wydania. Zwracamy uwagę na szczególnie drastyczną niekonsekwencję, że aktualnie rozdział w monografii z Poziomu 1 pod względem punktacji jest równy 25 centylom najniżej sklasyfikowanych czasopism, wśród których znajdują się tytuły obecne na liście A w poprzedniej edycji listy czasopism punktowanych MNISW.

6. Lista czasopism, zwłaszcza w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna została poważnie zaburzona przez obecność na niej tytułów nie mających nic wspólnego z geografią i gospodarką przestrzenną. Problem ten dotyczy zwłaszcza czasopism wyszacowanych za 140 i 200 punktów, gdyż te niegeograficzne tytuły 'zabrały' miejsca i spowodowały, że wiele wydawnictw najlepszych na świecie w swych subdyscyplinach zajmuje znacznie niższe miejsca".

Niestety, działania resortu i innych instytucji jak na razie nie napawają nadzieją. W opinii Prezydium PAN z grudnia 2023 r. „należy ogłosić obowiązywanie listy czasopism punktowanych o treści z dnia 31.01.2021, ze względu na sprzeczność z prawem, a w konsekwencji nieważność, późniejszych zmian listy. Ta zgodna z prawem lista, mimo swych licznych wad, nie wyklucza przeprowadzenia przez KEN racjonalnej ewaluacji w obowiązującym okresie, czyli za lata 2022–2025. Należy tej listy już nie modyfikować do końca obecnego okresu ewaluacji ze względu na zakaz zmiany zasad ewaluacji w trakcie trwania okresu ewaluacyjnego” [PAN, 2023]. Czyli w skrócie, należy powrócić do pierwotnej wersji listy, nie naprawiając ani założeń konstrukcyjnych, ani nie usuwając oczywistych błędów, związanych choćby z istnieniem wysokopunktowanych tzw. czasopism drapieżnych (nie chodzi tu wcale o MDPI – w przypadku tego wydawnictwa wystarczyłoby obniżyć punktację o jedną kategorię punktową w dół). Oznacza to w sumie powielenie tych samych problemów, wpływających na miarodajność oceny.

Post scriptum

Już po złożeniu tego artykułu, na początku stycznia 2024 r. MEiN przywróciło punktację listy czasopism w wersji z lipca 2021 r. Było to argumentowane masowym „ręcznym” podnoszeniem punktacji w ostatnich miesiącach ewaluacji, zwłaszcza, co podnosiły media, dla polskich czasopism w naukach teologicznych i niektórych innych dyscyplinach. Zmiana ta, choć argumentowana „mniejszym złem”, przyniosła jednak więcej szkody niż pożytku. Po pierwsze, już samo skoncentrowanie krytyki na naukach teologicznych odwróciło uwagę od znacznie poważniejszego problemu, jakim jest pozostawienie wielu typowo „drapieżnych” tytułów i graniczących z takimi. Tymczasem punktacja w naukach teologicznych nie ma wpływu na całą naukę, gdyż jest to wąska, w zasadzie hermetyczna grupa kilku ośrodków naukowych (łącznie 1,5 tys. slotów). Po drugie, dotyczy to utrzymania zawyżonej od samego początku ewaluacji punktacji dla wydawnictw MDPI i niektórych innych zagranicznych, które stało się „furtką” dla wielu dyscyplin naukowych, chcących sobie poprawić wyniki. W efekcie MDPI stało się beneficjentem polskiej nauki w ewaluacji i zostanie to prawdopodobnie utrzymane dla aktualnego okresu oceny (2022–2025). Po trzecie, nie zweryfikowano rangi czasopism międzynarodowych, która uległa nieraz dużym zmianom od 2019 r., choćby na podstawie wskaźników IF (aktualnie są przypadki, że czasopisma z $IF > 10$ mają zaledwie 100 pkt). Po czwarte, zdegradowano wysiłek wielu redakcji polskich czasopism, którym w grudniu 2021 r. zasłużenie podniesiono punktację z powodu wdrożenia różnego rodzaju rozwiązań restrukturyzacyjnych, wejścia do międzynarodowych baz itp., zresztą z programów finansowanych przez to samo ministerstwo. Czasopisma te zwłaszcza w humanistyce i naukach społecznych mają olbrzymie znaczenie dla kultury narodowej. W sumie aktualny jest wniosek, że ocena parametryczna na podstawie obowiązującej listy czasopism (a ponadto wydawnictw, co jest jeszcze osobnym zagadnieniem) jest wadliwa, nieobiektywna i wymaga zasadniczej zmiany.

Podziękowania

Chciałbym bardzo podziękować Panu Sebastianowi Fijałkowskiemu z Ośrodka Przetwarzania Informacji-PIB w Warszawie za przygotowanie zestawień i liczne konsultacje.

Literatura

- Aalbers M.B., Rossi U., 2009, *Anglo-American/Anglophone hegemony*, [w:] Kitchin R., Thrift, N. (red.), *International Encyclopedia of Human Geography*. Elsevier, New York: 116–121.
- Bajerski A., 2008, *Polskie czasopisma geograficzne w bazie Scopus: próba analizy komunikacji naukowej w polskiej geografii*. „Czasopismo Geograficzne” nr 79(3): 367–382.
- Bluszcz E. (red.), 2023, *Biała Księga. Raport na temat rynku wydawnictw naukowych w Polsce w 2023 roku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Blocki Z., Życzkowski K., 2013, *Czy można porównywać jabłka i gruszki? O danych bibliometrycznych w różnych dziedzinach nauki*. „Nauka” nr 2: 37–46.
- Drogosz J., 2020, *Dorobek piśmienniczy jednostek naukowych z grupy nauk ekonomicznych w świetle oceny parametrycznej z roku 2017*. „Studia Prawno-Ekonomiczne” nr 115: 203–226.
- Ewaluacja działalności naukowej*, 2023, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Warszawa. <https://radon.nauka.gov.pl/dane/ewaluacja-dzialalnosci-naukowej> [data dostępu: 27.12.2023 r.]
- Ewaluacja jakości działalności naukowej – przewodnik*, 2019, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa. <https://www.gov.pl/attachment/c28d4c75-a14e-46c5-bf41-912ea28cda5b> [data dostępu: 13.12.2023 r.].
- Kulczycki E., 2017, *Punktoza jako strategia w grze parametrycznej w Polsce*. „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” nr 1(49): 63–78.
- Leszczycki S., 1962, *Rozwój myśli geograficznej*. [w:] Geografia powszechna. PWN, Warszawa, t. 1: 20–56.
- Leszczyński A., Kulczycki E., 2022, *Ewaluacja nauki to porażka. Jej wyniki nic nie mówią i nikomu nie są potrzebne* [Wywiad]. Oko Press, Warszawa. <https://oko.press/ewaluacja-nauki-to-porazka-jej-wyniki-nic-nie-mowia-i-nikomu-nie-sa-potrzebne-wywiad> [data dostępu: 12.12.2023 r.]
- Lisowski A., 2012, *O miejscu geografii społeczno-ekonomicznej w geografii i systemie nauki*. „Przegląd Geograficzny” nr 84(2): 171–198.
- Łoboda J., 2004, *Stan i perspektywy polskiej geografii w opinii geografów*. „Przegląd Geograficzny” nr 76(4): 389–414.
- Największy absurd ewaluacji 2017–2021*, 2022, PAN naukowiec. <https://pannaukowiec.wordpress.com/2022/01/29/najwiekszy-absurd-ewaluacji-2017-2021/> [data dostępu: 27.12.2023 r.]
- Nowak M., Rakoczy R. (red.), 2023, *Nauka polska. Szanse, bariery i wyzwania*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Opinia Polskiego Towarzystwa Geograficznego dotycząca projektu Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej*, 2019, PTG, Warszawa.
- Parysek J.J., 2021, *Punktoza, punktologia i punktatorstwo*. „Prace i Studia Geograficzne”, nr 66.4: 155–155.
- Racki G., 2003, *Polskie czasopisma geograficzne a międzynarodowy obieg informacji naukowej*. „Przegląd Geograficzny” nr 75(1): 101–119.
- Rykiel Z., 2014, *Szałeństwo czy metoda? Modernizacja przez biurokratyzację i prekaryzację*. „Przestrzeń Społeczna”, t. 4, nr 2(8): 1–54.

- Stanowisko Komitetu Nauk Geograficznych PAN z dnia 11 października 2019 r. w sprawie punktacji czasopism*, KNG PAN, Warszawa.
- Stanowisko Prezydium Polskiej Akademii Nauk z dnia 12 grudnia 2023 r. w sprawie listy czasopism punktowanych*, 2023, PAN, Warszawa. https://pan.pl/wp-content/uploads/2023/12/Stalowisko-Prezydium-PAN_12.12.2023_lista-czasopism.pdf [data dostępu: 12.12.2023 r.]
- Strykiewicz T., 2020, *Kształtowanie się geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej jako dyscypliny naukowej w nowej klasyfikacji nauki w Polsce*. „Prace i Studia Geograficzne” nr 65: 21–32.
- Suliborski A. (red.), 2016, *Stan, perspektywy i strategia rozwoju geografii społeczno-ekonomicznej w najbliższych latach (do 2030 r.). Dyskusja międzypokoleniowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Sygocki W., Korzeniewska E., 2022, *Ewaluacja bez końca – na przykładach publikacji w dyscyplinach inżynierskich*. „Przegląd Elektrotechniczny” nr 98(12): 334–337.
- Śleszyński P., 2009, *Pozycja polskich czasopism i serii geograficznych w świetle baz Google Scholar*. „Przegląd Geograficzny” nr 81(4): 551–578.
- Wierczyński G., 2020, *Problemy oceny parametrycznej polskich czasopism naukowych z dziedziny nauk prawnych*. „Państwo i Prawo” nr 9: 3–22.
- Zabel M., Rafajłowicz E., Dahlig-Turek E., Hanke W., Mach B., Brzeziński P., 2014, *Punktoza, czyli wskaźniki bibliometryczne stosowane przez KEJN w ocenie parametrycznej jednostek naukowych*, „Forum Akademickie” nr 9.

Źródła internetowe

<https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2014/09/punktoza/> [data dostępu: 24.04.2023]